

๕ ทศวรรษของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยม
ทางการทหารของญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๔๕

5 Decades of the Expansion
of Japanese Military Imperialism 1895-1945

พวงทิพย์ เกียรติสกุล*

Puengthip Kiattisahakul

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาที่อธิบายให้เห็นพัฒนาการของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นออกสู่ภายนอกประเทศอย่างต่อเนื่องในช่วง ๕ ทศวรรษ ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๔๕ โดยเริ่มศึกษาจาก ค.ศ. ๑๘๙๕ เนื่องจากเป็นปีแรกที่ญี่ปุ่นได้รับชัยชนะในสงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๑ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเติบโตของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นในระยะแรก ต่อจากนั้นจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นได้พยายามแสวงหาเขตอิทธิพลของตนเองเพื่อให้ก้าวขึ้นมาทัดเทียมกับจักรวรรดินิยมตะวันตก ดังจะเห็นได้จากชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๙๐๕ การผนวกเกาหลีเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นได้สำเร็จใน ค.ศ. ๑๙๑๐ รวมทั้งการก้าวสู่สงครามโลกครั้งที่ ๑ และการบังคับให้จีนลงนามในข้อเรียกร้อง ๒๑

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประการ ได้สำเร็จระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๔-๑๙๑๘ ผลจากความสำเร็จในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในระยะแรกได้กระตุ้นให้ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารออกสู่ภายนอกเพื่อแข่งขันกับจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างกว้างขวางมากขึ้นในระยะที่สอง นับตั้งแต่การเกิดขึ้นของขบวนการชาตินิยมรุนแรงที่พัฒนาไปสู่ลัทธิทหารนิยม (ทศวรรษ ๑๙๒๐-๑๙๓๐) การยึดครองแมนจูเรียและสถาปนาเป็นประเทศแมนจูกุว (ค.ศ. ๑๙๓๑-๑๙๓๒) การทำสงครามระหว่างจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ ๒ ค.ศ. ๑๙๓๗ รวมทั้งการดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแผนการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเดือนพฤศจิกายน ๑๙๓๘ และพัฒนาไปสู่การดำเนินการตามแผนการสถาปนาวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๐ โดยญี่ปุ่นมีเป้าหมายในการขยายอำนาจเข้าไปครอบครองทรัพยากรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตกจึงส่งผลให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีปฏิกริยาต่อต้านจนกลายเป็นสงครามมหาเอเซียบูรพาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่เมื่อสหรัฐอเมริกาตัดสินใจยุติสงครามด้วยการทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ ญี่ปุ่นจึงยอมแพ้สงครามอย่างเป็นทางการ ในวันที่ ๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๔๕ และถือเป็นการสิ้นสุดของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นอย่างสิ้นเชิง

คำสำคัญ : จักรวรรดินิยม การทหาร ญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๔๕

Abstract

This article traces the expansion of Japanese military imperialism within five decades between 1895 to 1945. The year 1895 when Japan

won The First Sino-Japanese War marked the beginning of Japan's military imperialism. The first phase saw Japan's efforts in establishing her own sphere of influence vis-à-vis Western imperialism, including success in the 1905 Russo-Japanese War, the incorporation of Korea into the Japanese empire in 1910, Japan's participation in World War I, and her success in coercing China into signing The Twenty-One Demand during 1914-1918. The success of early Japanese policies gave impetus to even more expansion of Japanese military imperialism during the second phase, as seen in the rise of the extreme nationalist movement that led to militarism during the 1920s and 1930s, the occupation of Manchuria (1931-1932), the second Sino-Japanese War (1937), and eventually to the concept of "New Order in East Asia" which developed into the plan for "The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere" in August 1940. Since one of the main target of Japanese imperialism was the control of resources in Southeast Asia, an area already under the control of the Western imperialist governments, her policy brought her into direct conflict with the West, particularly Great Britain and the United States during World War II. When the United States decided to end World War II with nuclear bombings of Hiroshima and Nagasaki, Imperial Japan officially announced her surrender on 2 August 1945, thus marking the end of Japanese military imperialist expansion.

Keywords : Imperialism, Militarism, Japan, 1895-1945

ความนำ

การปฏิรูปสมัยเมจิ (Meiji Restoration) ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๖๘-๑๙๑๒ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทั้งทางด้านการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และการทหาร และเพื่อให้รอดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก ตลอดจนเพื่อให้เป็นมหาอำนาจทัดเทียมกับตะวันตก การปฏิรูปดังกล่าวนับเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของญี่ปุ่นเพราะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศหลายด้าน โดยเฉพาะการเติบโตของอุตสาหกรรม จนทำให้ญี่ปุ่นต้องแสวงหาแหล่งวัตถุดิบและตลาดเพื่อระบายสินค้า ความเข้มแข็งทางการทหารของกองทัพได้ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมากขึ้น ตลอดจนสามารถแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติตะวันตกใน ค.ศ. ๑๘๙๔ ได้สำเร็จ ความสำเร็จดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมีความพร้อมที่จะแข่งขันกับมหาอำนาจตะวันตกในการแสวงหาอาณานิคมต่อไป บทความนี้ต้องการอธิบายให้เห็นถึงพัฒนาการของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นออกสู่ภายนอกประเทศอย่างต่อเนื่องในช่วง ๕ ทศวรรษ ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ระยะเวลา คือ ระยะเวลา ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๑๘ : การเติบโตของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น ตั้งแต่สงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ ๑ จนถึงการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๑ และระยะที่สอง ค.ศ. ๑๙๑๙-๑๙๔๕ : การขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมทางการทหารภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ จนถึงสิ้นสุดสงครามมหาเอเชียบูรพา

การเติบโตของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๑๘

การดำเนินนโยบายพัฒนาความเข้มแข็งทางการทหาร (เคียวเฮ-kyōkei) ในสมัยเมจิไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อป้องกันพรมแดนทางเหนือของญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายเพื่อขยายอำนาจออกไปสู่ภายนอกประเทศ และพร้อมที่จะรุกรานผืนแผ่นดินใหญ่ตามแนวคิดแบบจักรวรรดินิยมตะวันตกการดำเนินนโยบายต่างประเทศดังกล่าวบรรลุความสำเร็จในกลางปี ค.ศ. ๑๘๙๔ ภายหลังจากที่มหาอำนาจตะวันตกยินยอมยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เท่าเทียมให้กับญี่ปุ่น ในปีเดียวกันนั้นญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับจีน และได้รับชัยชนะในการทำสงครามครั้งแรกกับจีนใน ค.ศ. ๑๘๙๕ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการ

๘๒ พวงทิพย์ เกียรติสกุศล

เติบโตของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นในระยะแรก จากนั้นญี่ปุ่นได้พยายามแสวงหาเขตอิทธิพลเป็นของตนเองมากขึ้นเพื่อให้ทัดเทียมกับมหาอำนาจตะวันตก ดังจะเห็นได้จากสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๐๕) และการผนวกเกาหลี (ค.ศ. ๑๙๑๐) รวมทั้งการเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ ๑ และการยื่นข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการ (ค.ศ. ๑๙๑๔-๑๙๑๘) ตามลำดับ

สงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๑

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเกิดขึ้นเมื่อญี่ปุ่นเริ่มดำเนินนโยบายขยายอำนาจเข้าไปมีอิทธิพลในด้านการปกครองโดยขอสิทธิต่าง ๆ ในเกาหลี จึงทำให้เกิดความบาดหมางกับจีน และนำไปสู่สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นครั้งที่ ๑ (First Sino - Japanese War : ค.ศ. ๑๘๙๔-๑๘๙๕) สงครามครั้งนี้สืบเนื่องจากการชว่งชิงแย่งกันขยายอิทธิพลในคาบสมุทรเกาหลี ญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อเกาหลีในฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เป็นสะพานให้ญี่ปุ่นเข้าไปในภาคพื้นเอเชีย ส่วนจีนมองเกาหลีในฐานะ “รัฐบรรณาการ” มาแต่อดีต ดังนั้นเมื่อเกิดกบฏตงฮัก (Tonghak) ซึ่งเป็นขบวนการของกลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรงต่อต้านอิทธิพลแนวคิดตะวันตกในเกาหลี ใน ค.ศ. ๑๘๙๔ เกาหลีขอความช่วยเหลือจากจีน จีนจึงส่งทหารจัดการความไม่สงบเข้าไปในเกาหลีตามที่ร้องขอ แต่ญี่ปุ่นอาศัยวิกฤตการณ์ดังกล่าวส่งทหารเข้าไปในเกาหลีโดยอ้างว่าเพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของคนในบังคับญี่ปุ่น เนื่องจากมีการทำลายสถานทูต แต่เบื้องหลังการส่งกำลังครั้งนี้เพราะมีเป้าหมายจะถ่วงดุลอำนาจกับจีนในเกาหลี อย่างไรก็ตามหลังจากกบฏตงฮักถูกรบปราบเรียบร้อยแล้ว ญี่ปุ่นใช้วิกฤตเป็นโอกาสในการจัดอิทธิพลของจีนให้หมดไปจากเกาหลี โดยเรียกร้องจีนให้ร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อทำการปฏิรูปเกาหลี แต่จีนไม่เห็นด้วย ญี่ปุ่นจึงดำเนินการตามลำพังโดยบังคับเกาหลีให้ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อขจัดอิทธิพลของจีน ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในเกาหลีจึงนำไปสู่การเกิดสงครามเมื่อเรือลำเดียวทหารของจีนถูกกองทัพญี่ปุ่นจมลงในกลางเดือนกรกฎาคม และต่อมาในวันที่ ๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๙๔ ญี่ปุ่นก็ได้ประกาศสงครามเพื่อขับไล่จีนออกจากเกาหลี

แม้ว่าจีนจะมีจำนวนกำลังรบทั้งทางบกและทางน้ำมากกว่าญี่ปุ่น แต่ญี่ปุ่นซึ่งได้เปรียบทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและยุทธวิธีการรบสมัยใหม่ก็สามารถมีชัยชนะเหนือกองทัพเรือจีนในหลายยุทธนาวี โดยเฉพาะญี่ปุ่นสามารถยึดเมืองพอร์ตอาร์เทอร์ (Port

Arthur ไตเร็น (Dairen) และเว่ยไห่เว่ย (Weihaiwei) ได้สำเร็จ จีนจึงต้องยอมเปิดการเจรจาเพื่อยุติสงครามโดยยอมลงนามในสนธิสัญญาฉิมโอนะเซเกกิ (Treaty of Shimonoseki) กับญี่ปุ่นเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ค.ศ. ๑๘๙๕ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ จีนต้องยอมรับเอกราชของเกาหลี และยกเกาะไต้หวัน หมู่เกาะเพสคาโดร์ (Pescadores) และแหลมเหลียวตง (Liaodong) ในแมนจูเรียให้แก่ญี่ปุ่น ต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ญี่ปุ่น ๓๕๐ ล้านเยน และต้องทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นในเรื่องการค้า เรื่องการเป็นประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์ และเปิดเมืองท่าอีก ๗ เมือง ให้แก่ญี่ปุ่น (ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร ๒๕๕๑ : ๓๕)

อย่างไรก็ตามทันทีหลังการลงนามในสนธิสัญญาฉิมโอนะเซเกกิใน ค.ศ. ๑๘๙๕ แล้ว ในปีเดียวกันนั้นรัสเซียได้ร่วมมือกับฝรั่งเศส และเยอรมนีบีบบังคับให้ญี่ปุ่นคืนแหลมเหลียวตงแก่จีน รัสเซียไม่ประสงค์จะให้แหลมเหลียวตงตกเป็นของญี่ปุ่น เพราะรัสเซียมีผลประโยชน์ในเกาหลี และจีนมายาวนาน รัสเซียต้องการมีท่าเรือน้ำอุ่นทั้งในเกาหลี และแหลมเหลียวตง เนื่องจากท่าเรือในพื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดหมายปลายทางที่จะไปเชื่อมกับเส้นทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรียตะวันออก ซึ่งอยู่ในระหว่างการก่อสร้างมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๙๑ และคาดว่าจะสร้างเสร็จใน ค.ศ. ๑๙๐๓ รัสเซียต้องการใช้เส้นทางรถไฟสายนี้เชื่อมการติดต่อระหว่างรัสเซียกับเอเชียเพื่อขนส่งเสบียงอาหารและวัตถุดิบต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายคือความเป็นมหาอำนาจภาคพื้นดินในเอเชียตะวันออก (ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์ ๒๕๒๖ : ๑๑๒-๑๑๓) ดังนั้น เมื่อจีนยกแหลมเหลียวตงให้ญี่ปุ่นใน ค.ศ. ๑๘๙๕ รัสเซียหาทางแก้ไขเพื่อให้ได้แหลมเหลียวตงกลับคืนรัสเซียจึงกลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญที่สุดของญี่ปุ่นในการขยายอิทธิพลเข้าไปเกาหลีและจีน ความขัดแย้งในการแย่งชิงผลประโยชน์ของทั้งสองมหาอำนาจจึงนำไปสู่สงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ในที่สุด

สงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น และการผนวกเกาหลี

ภายหลังจากสงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๑ สิ้นสุดลง เกาหลีกลายเป็นเวทีแข่งขันของการขยายอิทธิพลและอำนาจระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซียเพราะทั้งสองประเทศต้องการแผ่ขยายอำนาจเข้ามายังแมนจูเรีย (Manchuria) ที่อุดมสมบูรณ์ของจีน ญี่ปุ่นเห็นว่าเกาหลีเป็นเส้นทางที่เข้าสู่แมนจูเรียซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรถ่านหิน น้ำมัน เหล็ก และพืชผล โดยเฉพาะถั่วเหลือง ซึ่งญี่ปุ่นต้องการเพื่อการขยายการเติบโตของอุตสาหกรรม และ

หากได้ครอบครองแมนจูเรียจะเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดระบายสินค้า รวมทั้งระบายพลเมืองของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงพยายามอย่างเต็มที่กำลังในการเข้าครอบครองดินแดนนี้ให้ได้ (ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร ๒๕๕๑ : ๒) นอกจากนี้ในทางยุทธศาสตร์เกาหลียังเป็นดินแดนกันชนระหว่างญี่ปุ่น รัสเซีย และกับจีนด้วย การครอบครองแมนจูเรียและเกาหลีจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเติบโตของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นในทศวรรษ ๑๘๙๐

ส่วนรัสเซียได้พยายามขยายอิทธิพลเข้ามายังเกาหลีเพื่อครอบครองแมนจูเรียเช่นกัน โดยในช่วงปลายทศวรรษ ๑๘๙๐ นั้น รัสเซียได้ทำความตกลงกับจีนโดยได้สิทธิเช่าเมืองพอร์ตอาร์เทอร์เมืองทาลิเยนวัน (Talienwan) และบริเวณน่านน้ำโดยรอบ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๙๔ รัสเซียยังเข้ามาควบคุมพื้นที่เส้นทางรถไฟสายตะวันออกของจีน (Chinese Eastern Railway) ซึ่งจีนยินยอมให้สิทธิแก่รัสเซียในการสร้างทางรถไฟแล่นจากจีนผ่านแมนจูเรียไปยังเมืองวลาดีวอสตอค (Vladivostok) ของรัสเซีย เป็นระยะทาง ๑,๕๒๐ กิโลเมตร โดยให้สิทธิเป็นระยะเวลา ๔๐ ปี แต่การได้สิทธิควบคุมพื้นที่เส้นทางรถไฟสายตะวันออกของจีนทำให้รัสเซียต้องปรับแนวเส้นทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรียใหม่ โดยตัดผ่านข้ามแมนจูเรียจากจีนทางฝั่งตะวันออกทะเลสาบไบคาลแทนเส้นทางไปยังเมืองเซเรเตนสค์โดยแล่นผ่านเมืองฮาร์บิน (Harbin) ไปยังเมืองวลาดีวอสตอคเพื่อบรรจบกับเส้นทางรถไฟสายตะวันออกของจีน ในปลาย ค.ศ. ๑๘๙๔ รัสเซียยังเริ่มสร้างเส้นทางสายใหม่จากเมืองฮาร์บินผ่านเมืองมุกเดน (Mukden) ไปยังเมืองพอร์ตอาเทอร์ซึ่งเป็นฐานทัพเรือในมหาสมุทรแปซิฟิกด้วย การสร้างทางรถไฟสายนี้มีส่วนทำให้ชาวจีนลุกขึ้นต่อต้านการแผ่ขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกและนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าบฏนักมวย (Boxer Rebellion) ขึ้น พวกกบฏได้เผาทำลายสถานีนีรถไฟที่เมืองเทียนจิน (Tianjin) และเหลียวหยาง (Liyang) รัสเซียจึงเห็นเป็นโอกาสระดมพลและเข้ายึดครองแมนจูเรียใน ค.ศ. ๑๙๐๐ (อนันต์ชัย เล้าหะพันธุ์ ๒๕๕๑ : ๑๓๕)

การยึดครองแมนจูเรียของรัสเซียทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจและหวาดวิตกว่ารัสเซียจะหาวิธีควบคุมจีนและยึดครองเกาหลีด้วย แต่ญี่ปุ่นตระหนักว่าตนยังไม่มีกำลังทหารเข้มแข็งพอที่จะต่อต้านการขยายอำนาจของรัสเซียได้ จึงยินยอมทำความตกลงกับรัสเซียโดยให้รัสเซียควบคุมแมนจูเรียเพื่อแลกเปลี่ยนให้ญี่ปุ่นควบคุมเกาหลีทางตอนเหนือ อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นพยายามคานอำนาจของรัสเซียด้วยการทำสนธิสัญญาพันธมิตร

อังกฤษ-ญี่ปุ่น (Anglo-Japanese Alliance) ใน ค.ศ. ๑๙๐๒ โดยมีสาระสำคัญคือ อังกฤษ จะสกัดกั้นรัสเซียไว้ในน่านน้ำแปซิฟิก ภายในบริเวณของเมืองท่าลาดิวสโตคและพอร์ตอาเทอร์ และหากประเทศใดเข้าร่วมสนับสนุนรัสเซียในการทำสงครามกับญี่ปุ่น อังกฤษ ก็จะเข้าสู่สงครามเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น สนธิสัญญาฉบับนี้กดดันรัสเซียให้ต้องยอม ทำความตกลงกับญี่ปุ่นใหม่เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๐๒ โดยรัสเซียจะถอนกำลัง ทหารออกจากแมนจูเรียภายใน ๑๘ เดือนในระยะแรกรัสเซียยอมถอนกำลังทหารแต่ โดยดี แต่หลังจากเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๐๓ ก็ปฏิเสธจะดำเนินการต่อไปโดยอ้างว่า แมนจูเรียยังอยู่ในภาวะไม่สงบ ในขณะที่เดียวกันรัสเซียเริ่มเสริมกำลังที่เมืองพอร์ตอาเทอร์ พร้อมทั้งเพิ่มกำลังทางเรือในน่านน้ำแปซิฟิกอีกด้วยในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๐๓ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กได้รับคำสั่งจากรัฐบาลญี่ปุ่นให้ประท้วง รัสเซียอย่างเป็นทางการในการละเมิดความตกลง ค.ศ. ๑๙๐๒ และตามด้วยการประกาศ ยุติความสัมพันธ์ทางการค้า รัสเซียไม่ใส่ใจต่อการประท้วงดังกล่าว ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๐๔ ญี่ปุ่นได้เปิดเจรจาต่อรองอีกครั้ง โดยเสนอเงื่อนไขให้รัสเซียครอบครองแมน จูเรียเหนือ ส่วนญี่ปุ่นครอบครองแมนจูเรียใต้และเกาหลี รัสเซียไม่ตอบรับแต่ก็ไม่ปฏิเสธ และยังคงกำลังทหารไว้ในแมนจูเรียต่อไป ญี่ปุ่นจึงประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูต กับรัสเซีย ในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ และอีก ๓ วันต่อมาในคืนวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๐๔ สามชั่วโมงก่อนที่ญี่ปุ่นจะประกาศสงครามกับรัสเซีย เรือรบหลวงของญี่ปุ่นซึ่งมี นายพลโทงิ เฮฮะชิโร (TgHeihachiro) เป็นผู้บัญชาการก็เปิดฉากสงครามด้วยการส่งเรือ ประจัญบานยิงตอร์ปิโดโจมตีกองเรือรัสเซียที่พอร์ตอาเทอร์ การโจมตีที่เกิดขึ้นอย่าง ไม่คาดฝันทำให้รัสเซียซึ่งไม่ทันรู้ตัวเป็นฝ่ายเสียเปรียบโดยสูญเสียเรือรบ ๓ ลำ และนำไป สูยุทธนาวีที่พอร์ตอาเทอร์ (Battle of Port Arthur) จากนั้นในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ญี่ปุ่นก็ ประกาศสงครามอย่างเป็นทางการ อีก ๖ วันต่อมาคือในวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ รัฐบาล รัสเซียก็ประกาศสงครามกับญี่ปุ่น (อนันต์ชัย เลหาะพันธุ์ ๒๕๕๑ : ๑๓๕-๑๓๗)

สงครามระหว่างรัสเซีย-ญี่ปุ่น (Russo-Japanese War ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๐๕) ครั้งนี้ถือว่าเป็นสงครามที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ขณะนั้น ทั้งสองฝ่าย ต่างใช้ทหารในการสู้รบเป็นจำนวนมาก ทหารญี่ปุ่นที่เข้าร่วมมีจำนวนประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ นาย ส่วนทหารรัสเซียประมาณ ๓๗๐,๐๐๐ นาย ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๐๔ ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในเกาหลีแล้วเดินทัพข้ามแม่น้ำยาลู (Yalu River) เข้าไป

ในดินแดนแมนจูเรีย กองทัพส่วนหนึ่งเข้าเมืองปอร์ตอาเทอร์ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นต้องใช้เวลาในการต่อสู้กับทหารรัสเซียถึง ๕ เดือน จึงสามารถยึดครองได้ในวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๙๐๕ จากนั้นกองทัพญี่ปุ่นได้รุกตีกองทัพทหารรัสเซียที่ถอยขึ้นทางตอนเหนือตามแนวทางรถไฟแมนจูเรียได้ ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๐๕ กองทหารญี่ปุ่นตีรุกขึ้นเหนือถึงเมืองมุกเด็น ญี่ปุ่นจึงได้เปรียบจนสามารถยึดครองเขตอิทธิพลของรัสเซียในจีนได้หลายจุด ได้แก่ ไคเร็นปอร์ตอาเทอร์ และมุกเด็น แต่สงครามมิได้ขยายออกไปอีก เพราะทั้งญี่ปุ่นและรัสเซียเริ่มอ่อนกำลัง ประกอบกับทั้งสองประเทศต่างประสบกับปัญหาภายในประเทศ โดยในรัสเซียได้เกิดการประท้วงนัดหยุดงานขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ซาร์นิโคลัสที่ ๒ ทรงเปลี่ยนพระทัยที่จะทำสงครามต่อ เพราะทรงตระหนักว่าสงครามไม่สามารถกระตุ้นความรักชาติของประชาชนในขณะนั้นได้ และรัสเซียมีความจำเป็นต้องใช้กองกำลังส่วนหนึ่งเพื่อรักษาความสงบภายในอีกทั้งฝรั่งเศสซึ่งเป็นพันธมิตรก็เรียกร้องให้รัสเซียยุติสงคราม

ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นซึ่งขาดกำลังพลในการสู้รบ และกำลังเริ่มประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจภายในประเทศก็แสดงท่าทีให้เห็นว่าพร้อมที่จะเปิดเจรจาประณามาธิบดีทีโอดอร์รูสเวลต์ (Theodore Roosevelt) แห่งสหรัฐอเมริกาได้รับการติดต่ออย่างลับ ๆ จากญี่ปุ่นให้ช่วยทำหน้าที่ไกลเกลี่ยเพื่อเจรจาสันติภาพระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่นที่เมืองพอร์ตสมัท (Portsmouth) รัฐนิวแฮมป์เชียร์ (New Hampshire) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๐๕ ทั้งสองฝ่ายยอมยุติสงครามและร่วมลงนามในสนธิสัญญาพอร์ตสมัท (Treaty of Portsmouth) เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ. ๑๙๐๕ สาระสำคัญของสนธิสัญญาคือจีนได้รับแมนจูเรียคืน แต่แมนจูเรียเหนือบริเวณพื้นที่ซึ่งมีเส้นทางรถไฟสายตะวันออกของจีนที่เชื่อมต่อกับสายทรานส์ไซบีเรียยังคงอยู่ในการควบคุมของรัสเซีย และไม่มี การคิดค่าปฏิกรรมสงครามจากทั้งสองฝ่าย รัสเซียยอมรับว่าเกาหลีเป็นเขตอิทธิพลของญี่ปุ่น และถอนสิทธิการเช่าปอร์ตอาเทอร์ที่คาบสมุทรเหลียวตง และทางตอนใต้ของเกาะซาคาลิน (Sakhalin) ตลอดจนยอมถอนกำลังออกจากแมนจูเรีย ญี่ปุ่นได้เกาะซาคาลินทั้งหมด ชัยชนะของญี่ปุ่นในครั้งนี้ส่งเสริมให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่ชาติตะวันตกเริ่มยำเกรงและมีอิทธิพลเหนือเกาหลี (อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์ ๒๕๕๑ : ๑๔๓-๑๔๔) จนท้ายที่สุดสามารถผนวกเกาหลีเป็นอาณานิคมได้อย่างสมบูรณ์ ใน ค.ศ. ๑๙๑๐ ชัยชนะของญี่ปุ่นที่มีต่อรัสเซีย ใน ค.ศ. ๑๙๐๕ มีผลให้ผู้นำชาตินิยมในเอเชีย

ที่ต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก ต่างชื่นชมผู้นำญี่ปุ่นที่สามารถยกฐานะของประเทศให้เสมอกับมหาอำนาจตะวันตกได้ ชัยชนะดังกล่าวยังเป็นแรงบันดาลใจให้บรรดาผู้นำชาตินิยมในเอเชียเกิดความเชื่อมั่นว่าจะสามารถจัดการครอบงำของคนผิวขาวได้เช่นกัน แต่ความชื่นชมที่มีต่อญี่ปุ่นดำรงอยู่ได้ไม่นานนัก เพราะภายหลังจากญี่ปุ่นรบชนะรัสเซียแล้ว ญี่ปุ่นได้แสดงเจตจำนงอย่างเด่นชัดที่จะแผ่ขยายอำนาจเข้าไปครอบครองเกาหลีต่อไปในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๐๕ อิโตะฮิโรbumi (Ito Hirobumi) ผู้แทนของญี่ปุ่นได้นำพระราชสาส์นจากพระเจ้าจักรพรรดิญี่ปุ่นมอบแก่กษัตริย์เกาหลีและได้เจรจาขอทำสัญญาเพื่อพิทักษ์ (Treaty of Protection) เกาหลี สนธิสัญญาฉบับนี้มีสาระสำคัญ คือ ให้ญี่ปุ่นได้ควบคุมกิจการต่างประเทศของเกาหลี โดยเกาหลีจะทำการข้อตกลงกับต่างประเทศไม่ได้ ยกเว้นจะได้รับความเห็นชอบจากญี่ปุ่นก่อน ญี่ปุ่นจะตั้งสำนักงานข้าหลวงประจำที่กรุงโซล (Seoul) โดยมีผู้สำเร็จราชการ (Resident General / Tokan) ทำหน้าที่เป็นผู้แทนของกระทรวงการต่างประเทศ นอกจากนั้นข้อตกลงต่าง ๆ ที่ญี่ปุ่นทำกับเกาหลีจะยังคงใช้อยู่ หากไม่ขัดกับสนธิสัญญาฉบับนี้ (ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์ ๒๕๒๖ : ๑๘๘) โดยอิโตะ ฮิโรbumi ได้เป็นผู้สำเร็จราชการประจำกรุงโซลเป็นคนแรก

สนธิสัญญาฉบับนี้เป็นความพยายามของญี่ปุ่นที่จะส่งผู้สำเร็จราชการของญี่ปุ่นเข้าไปควบคุมกิจการต่างประเทศและหาโอกาสควบคุมกิจการภายในของเกาหลีในฐานะรัฐภายใต้อารักขาของญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้สถานทูตของประเทศต่าง ๆ ในเกาหลีค่อย ๆ ถอนตัวออกจากเกาหลีไปทีละประเทศ โดยสหรัฐอเมริกาเป็นชาติแรกที่ถอนสถานทูตของตนออกไป ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับอิทธิพลของญี่ปุ่นในเกาหลี ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๐๕ ได้มีการระบุขอบเขตอำนาจของสำนักงานผู้สำเร็จราชการให้มีอำนาจในการรักษาระเบียบและความสงบภายในประเทศโดยอาศัยกำลังทหารญี่ปุ่นได้อีกด้วย แม้เกาหลียังสามารถมีกษัตริย์ปกครองอยู่แต่ในทางปฏิบัติแทบไม่มีอำนาจเหลืออยู่ และต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๐๗ อิโตะได้บีบบังคับให้พระองค์สละราชบัลลังก์ให้แก่พระราชโอรส เพราะจับได้ว่าพระองค์ได้ส่งคณะผู้แทนไปร้องเรียนต่อที่ประชุมสันติภาพที่กรุงเฮกเพื่อขอให้ญี่ปุ่นล้มเลิกอำนาจทั้งหมดในเกาหลี แต่ที่ประชุม ณ กรุงเฮก ไม่ยอมรับคณะผู้แทน เกาหลีจึงหมดหวังที่จะพึ่งพาประเทศมหาอำนาจ อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ที่เกาหลีได้ตกเป็นรัฐภายใต้อารักขาของญี่ปุ่น ความรู้สึกขมขื่นและต่อต้านญี่ปุ่นของชาวเกาหลีได้สร้างปัญหาให้กับญี่ปุ่นมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่ออิโตะฮิโรbumi เสียชีวิตจาก

การถูกลอบสังหารโดยชาวเกาหลีผู้รักชาติที่สถานีรถไฟในเมืองฮาร์บิน (Harbin) เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๐๙ ต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๑๐ รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ตัดสินใจผนวกเกาหลีเข้ามาเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ายึดกรุงโซล เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๑๐ และทำสนธิสัญญาผนวกเกาหลีเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่นอย่างสมบูรณ์เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๑๐

สงครามโลกครั้งที่ ๑ และข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการ

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในต้นเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๑๔ ญี่ปุ่นได้เข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรและประกาศสงครามกับเยอรมนี ในวันที่ ๒๓ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๑๔ โดยอ้างว่าเพื่อบรรลู่ข้อผูกพันภายใต้สนธิสัญญาพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น (Anglo-Japanese Alliance : ค.ศ. ๑๙๐๒) ทั้ง ๆ ที่ประเทศมหาอำนาจอื่นไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นประกาศเข้าร่วมสงครามด้วย เพราะเกรงว่าญี่ปุ่นจะใช้เป็นข้ออ้างเพื่อขยายอำนาจไปจีนซึ่งการนั้นก็จะเป็นไปตามที่ประเทศตะวันตกคาดไว้ ในขณะที่ประเทศตะวันตกกำลังติดพันอยู่กับสงครามในภาคพื้นยุโรป ญี่ปุ่นได้เข้ายึดแหลมชานตง (Shantung) ที่เป็นเขตผลประโยชน์ของเยอรมนีทั้งหมด รวมทั้งหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก เช่น หมู่เกาะมารีนา (Marina) มาร์แชลล์ (Marshall) และโคโรไลน์ (Coroline) (ไชยวัฒน์ คำชู ๒๕๔๙ : ๑๒-๑๓)

สงครามโลกครั้งที่ ๑ ยังส่งผลให้ญี่ปุ่นได้กำไรจากการขายอาวุธและสินค้าสงครามให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร รวมทั้งใช้การทูตเพื่อทำการรุกรานจีนต่อไปโดยการยื่นข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการ (Twenty-One Demands) ต่อจีน เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ค.ศ. ๑๙๑๕ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นในดินแดนจีนให้มากขึ้นและมั่นคงที่สุด ข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการ แบ่งเป็น ๕ หมวด มีสาระสำคัญ ได้แก่ หมวดที่ ๑) ให้จีนโอนสิทธิของเยอรมนีในมณฑลชานตงให้แก่ญี่ปุ่น โดยจะไม่โอนดินแดนส่วนใดในชานตงให้แก่มหาอำนาจอื่น หมวดที่ ๒) ญี่ปุ่นขอขยายสัญญาเช่าพอร์ตอาเทอร์ อ่าวไคเร็น (Dairen) และขยายข้อตกลงเกี่ยวกับทางรถไฟสายแมนจูเรียได้จาก ๒๕ ปี เป็น ๙๙ ปี จีนต้องยอมให้ญี่ปุ่นมีสิทธิในการถือครองที่ดินสำหรับการค้า อุตสาหกรรม การเพาะปลูก และที่อยู่อาศัยในแมนจูเรียได้และทางตะวันออกของมองโกเลียในหมวดที่ ๓) ให้มีการจัดตั้งบริษัทฮั่นเยอผิง (Han Yeh Ping) บริษัทร่วมจีน-ญี่ปุ่น ผูกขาดการทำ

เหมืองแร่บางแห่งในแม่น้ำหยางจื่อ (Yangzi) หมวดที่ ๔) ญี่ปุ่นบังคับให้จีนให้คำมั่นว่าจะไม่โอนหรือให้เช่าท่าเรือใด ๆ ที่อยู่ชายฝั่งทะเลให้แก่มหาอำนาจอื่น (มีจุดประสงค์เพื่อป้องกันการกลับเข้ามาใช้อำนาจของเยอรมนี) และหมวดที่ ๕) ญี่ปุ่นมีสิทธิแต่งตั้งที่ปรึกษาให้แก่รัฐบาลจีน โดยให้จ้างชาวญี่ปุ่นเป็นที่ปรึกษาทางการเมือง การคลัง การทหาร หากมีการพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในดินแดนตามที่กำหนดให้ตำรวจจีนดำเนินการร่วมมือกับตำรวจญี่ปุ่น ให้จีนยอมให้ญี่ปุ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารเกี่ยวกับคลังอาวุธ ให้จีนยอมให้ญี่ปุ่นเช่าสัมปทานก่อสร้างทางรถไฟทางภาคใต้ของจีน และให้จีนประกาศว่ามณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) เป็นเขตอิทธิพลของญี่ปุ่น เป็นต้น (ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร ๒๕๔๗ : ๑๓-๑๔)

อย่างไรก็ดี ประธานาธิบดีหยวนซื่อไฮ (Yuan Shih-Kai) ในระยะแรกมีความคิดที่ปล่อยข่าวข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นให้เป็นที่รับรู้ทั่วไปเพื่อให้เกิดการคัดค้านจากมหาอำนาจอื่น ๆ แต่ในวันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๑๕ ญี่ปุ่นได้ยื่นคำขาดให้จีนรับข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการภายใน ๒ วัน แม้จีนจะไม่เต็มใจนักแต่ก็จำต้องยอมตกลงในการลงนามในสนธิสัญญากับญี่ปุ่นยกเว้นในหมวดที่ ๕ เพราะหากจีนยอมรับข้อเรียกร้องหมวดนี้ก็เท่ากับว่าจีนตกเป็นรัฐในอารักขาของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามการยอมรับข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการของญี่ปุ่นได้ส่งผลกระทบต่อการเมืองภายในจีน คือ การเกิดความรักชาติอย่างรุนแรงขึ้นในจีน รวมทั้งมีการดำเนินการของขบวนการต่อต้านไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่นและไม่ให้บริการแก่ญี่ปุ่น เช่น มีการผลະงาน ประชาชนประท้วงญี่ปุ่นกันอย่างรุนแรง แต่ในทางตรงกันข้ามผลประโยชน์จากข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการกลับส่งเสริมอำนาจของญี่ปุ่นในแมนจูเรียให้มั่นคงมากขึ้น เพราะญี่ปุ่นสามารถขยายข้อตกลงและสัญญาการมีสิทธิในแมนจูเรียเพิ่มขึ้น (ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร ๒๕๕๑ : ๔๖-๔๗)

การเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้ส่งผลกระทบต่อเติบโตของญี่ปุ่นอย่างมาก เพราะญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์ทั้งทางด้านการค้า การดำเนินนโยบายต่างประเทศจนสามารถเริ่มพัฒนาจนเป็นจักรวรรดินิยมทางการทหารได้ในที่สุด โดยช่วงแรกของสงครามโลกญี่ปุ่นสามารถเข้าไปมีบทบาทแทนเยอรมนีในจีน และในหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้งสร้างความมั่นคงทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจในจีน โดยบังคับให้จีนลงนามในข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของมหาอำนาจในภาคพื้นเอเชียตะวันออก เนื่องจากอิทธิพลของเยอรมนีในจีนหมดไป

รัสเซียเกิดการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม ส่วนอังกฤษและฝรั่งเศสก็บอบช้ำจากสงคราม ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาจึงเป็นเพียงคู่แข่งกันเองในการขยายอิทธิพลในจีน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ไปสู่การดำเนินนโยบายที่มีเป้าหมายในการขยายอิทธิพลทางการทหารออกสู่ภายนอกประเทศมากขึ้น ซึ่งเป็นพัฒนาการของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นในระยะที่สอง

การขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๙๑๙-๑๙๔๕

สงครามโลกครั้งที่ ๑ นอกจากส่งผลให้ญี่ปุ่นสามารถขยายอิทธิพลเข้าไปในดินแดนจีนมากขึ้นแล้ว ยังทำให้ขยายการค้าเข้าไปในตลาดเอเชียซึ่งถูกตัดขาดจากการติดต่อตามปกติกับประเทศในยุโรปอีกด้วย ดังนั้นหลังสงครามสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นจึงกลายเป็นมหาอำนาจแนวหน้าประเทศหนึ่งของโลกทั้งในด้านเศรษฐกิจและการทหาร โดยในด้านเศรษฐกิจนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๒๐ ญี่ปุ่นกลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมของเอเชียที่มีเทคโนโลยีและเครื่องจักรที่ทันสมัย ส่วนในด้านการทหาร ญี่ปุ่นมีความแข็งแกร่งทางการทหารโดยมีกองทัพเรือขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของโลก รองจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ภายใต้สถานะดังกล่าวได้มีส่วนกระตุ้นให้ญี่ปุ่นมุ่งที่จะดำเนินนโยบายขยายอำนาจทางการทหารไปสู่ภายนอกประเทศอย่างต่อเนื่องดังจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของลัทธิทหารนิยม ในช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐-๑๙๓๐ การยึดครองแมนจูเรีย (ค.ศ. ๑๙๓๑) สงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๓๗) รวมทั้งการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกและการสถาปนาวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา (ค.ศ. ๑๙๓๘-๑๙๔๕) ตามลำดับ

ลัทธิทหารนิยมและการยึดครองแมนจูเรีย

หลังเยอรมนียอมแพ้ซึ่งทำให้สงครามโลกครั้งที่ ๑ สิ้นสุดลง ประเทศสัมพันธมิตรจัดให้มีการประชุมสันติภาพที่พระราชวังแวร์ซายส์ (Versailles Peace Conference) ประเทศฝรั่งเศส ในวันที่ ๑๘ มกราคม ค.ศ. ๑๙๑๙ ญี่ปุ่นซึ่งได้เข้าร่วมในการประชุมครั้งนี้ได้ยื่น

ข้อเรียกร้องให้ที่ประชุมสันติภาพยอมรับข้อเรียกร้อง ๒๑ ประการ โดยเฉพาะการครอบครอง
ซ่านตงและหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ญี่ปุ่นคาดหวังว่าจะมีการเจรจาเรื่องนี้เพียง
เฉพาะญี่ปุ่นกับจีนเท่านั้น แต่มหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาต้องการให้จีน
เป็นประเทศเปิด และเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในจีนนั้น สหรัฐอเมริกาจะต้องเข้าไป
ช่วยเหลือจีนทางการลงทุน การเงิน และเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวทางที่
สหรัฐอเมริกากำหนด โดยญี่ปุ่นจะต้องปฏิบัติตามด้วย (จิตตจี อมรปาน ๒๕๔๓ : ๗)
ประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) จึงพยายามโน้มน้าวญี่ปุ่นให้เข้าร่วมใน
องค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) เพื่อรักษาสันติภาพ ความร่วมมือ ความ
มั่นคงปลอดภัยระหว่างประเทศ ตลอดจนเพื่อป้องกันญี่ปุ่นไม่ให้คุกคามอธิปไตยของจีน
ญี่ปุ่นซึ่งไม่ต้องการขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกาก็จำเป็นต้องยอมปฏิบัติตาม นอกจากนี้
การที่สถานการณ์การเมืองโลกเปลี่ยนแปลงโดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นบทบาทสำคัญขึ้นในเวที
การเมืองโลกและเป็นคู่แข่งสำคัญกับญี่ปุ่นในการขยายอิทธิพลเข้าไปในจีน อีกทั้งการเกิด
ขบวนการชาตินิยมในจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นอย่างมากได้ทำให้ญี่ปุ่นปรับนโยบายต่างประเทศ
เป็นนโยบายอยู่ร่วมกันโดยสันติกับนานาชาติ และในขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็ยังส่งเสริมสร้าง
กำลังทหารในจีนและแมนจูเรียในลักษณะที่ไม่เป็นการทำทลายหรือกระตุ้นความไม่พอใจ
ของมหาอำนาจอื่น อีกทั้งเน้นสัมพันธไมตรีกับจีนเป็นหลัก เพราะญี่ปุ่นตระหนักว่า
การดำเนินนโยบายในลักษณะดังกล่าวเป็นวิถีทางเดียวที่จะรักษามลประโยชน์และความ
เป็นมหาอำนาจของตนไว้ได้

อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบอยู่ร่วมกันโดยสันติกับนานาชาติ
ก็ดำรงอยู่ได้ไม่นานนักเพราะตลอดทศวรรษ ๑๙๒๐ ญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากับแรง
กดดันที่เพิ่มขึ้นอันเป็นผลจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การขยายตัวของ
ภาคอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาเชื้อเพลิงและวัตถุดิบ เช่น ฝ้ายดิบ แผ่นเหล็ก และน้ำมันดิบ
รวมทั้งยังต้องพึ่งพาอาหารหลัก เช่น ถั่วเหลือง และข้าวจากภายนอกประเทศ โดยแรง
กดดันดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่กระแสความรู้สึกชาตินิยม และฝ่ายทหารที่กำลังเพิ่ม
อิทธิพลขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๒๐ โดยทหารเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อ
การกำหนดนโยบายต่างประเทศ (ไชยวัฒน์ คำชู ๒๕๔๙ : ๑๔-๑๕) รัฐธรรมนูญเมจิ
ได้เปิดโอกาสให้ทหารเข้าไปมีบทบาทและมีอิทธิพลเหนือรัฐบาล และยังกำหนดให้ฝ่าย
พลเรือนไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทหารด้วย ดังนั้นฝ่ายทหารอ้างหลักการความ

เป็นอิสระจากพลเรือนซึ่งจะล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีในเรื่องกิจการทหารเมื่อใดก็ได้

ในช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ ผู้นำกองทัพญี่ปุ่นนำนโยบายขยายอำนาจทางการทหารเข้ามาดำเนินการเป็นรูปธรรมตามแนวคิดหลัก ๒ ประการ คือ โฮะกุชินรอน (Hokushinron) ซึ่งเป็นการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นไปยังภูมิภาคทางเหนืออันประกอบด้วยเกาหลี จีน และแมนจูเรีย แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพบก ส่วนนันทชินรอน (Nanshinron) ซึ่งเป็นการขยายอิทธิพลลงสู่ภูมิภาคทางใต้ อันได้แก่ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิกซึ่งมีกองทัพเรือสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกรัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการขยายอิทธิพลไปยังภูมิภาคทางเหนือตามแนวคิดโฮะกุชินรอนมากกว่า (Shimizu Hajime 1986 : 219-221) ดังจะเห็นได้จากการวางแผนของกลุ่มนายทหารหนุ่มของกองทัพบกเพื่อนำทัพเข้ายึดแมนจูเรีย ใน ค.ศ. ๑๙๓๑ ภายใต้การสนับสนุนของนายพลมินามิ จิโระ (Minami Jiro) รัฐมนตรีกระทรวงสงคราม

สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นได้ส่งผลให้คณะเสนาธิการทหารแตกแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มวิถีทางจักรพรรดิ (Imperial Way Faction) ซึ่งมีเอรากิ ซาดาโอะ (Araki Sadao) เป็นผู้นำกลุ่มนี้เห็นว่าศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่องค์จักรพรรดิ ต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก อีกทั้งยังมีเป้าหมายให้จีนเข้าร่วมวงศ์ไพบูลย์กับญี่ปุ่นเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเอเชีย ส่วนกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มควบคุม (Control Faction) ภายใต้การนำของนาคาตะ เทตสุเซน (Nagata Tetsuzen) และโตโจฮิเดะกิ (TjHideki) กลุ่มนี้มีบทบาทมากในกลุ่มนายทหารบก ซึ่งมีเป้าหมายให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศอันดับหนึ่งที่ดีที่สุดในการเป็นผู้นำในเอเชียและโลก กลุ่มนี้เห็นความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปทางการทหารและฝึกเยาวชนให้เข้มแข็ง รวมทั้งกำหนดจุดยุทธศาสตร์เพื่อการป้องกันประเทศและขยายดินแดน (Beasley, W.G. 1991 : 181-182) กลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการเป็นจักรวรรดินิยมและนโยบายการจัดระเบียบใหม่อย่างมาก ซึ่งได้รับการยอมรับจากประชาชนมากกว่ากลุ่มวิถีจักรพรรดิ ดังนั้นในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๒๐-๑๙๓๐ จึงเกิดการก่อตัวขบวนการชาตินิยมรุนแรงซึ่งพัฒนาไปสู่ลัทธิทหารนิยมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมดังจะเห็นได้จากการเข้ายึดแมนจูเรีย อย่างไรก็ตาม อิชิฮาระ เค็นจิ (Ishihara Kenji) ซึ่งเป็นอาจารย์สอนในโรงเรียนทหารอีกทั้งเป็นที่ปรึกษาของคณะเสนาธิการทหารของกองทัพบกนับเป็นนักชาตินิยมคนสำคัญที่มีบทบาทโดดเด่นในการวางแผนเพื่อยึดครองแมนจูเรียใน ค.ศ.

๑๙๓๑ เขาร่วมวางแผนเพื่อยึดครองแมนจูเรียกับนายทหารแห่งกองทัพกวานตุง โดยอิชิวะระเชื่อว่าญี่ปุ่นจะเป็นศูนย์กลางของเอเชีย และต้องขยายอำนาจของจักรวรรดิไปทั่วโลกจนเป็นผู้นำในการต่อต้านรัสเซีย อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา

นโยบายการเข้ายึดครองแมนจูเรียของญี่ปุ่นมีความชัดเจนมากขึ้น เมื่อนายพลทานากะ กิอิชิ (Tanaka Giichi) เป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๒๗ ทานากะได้ขึ้นนโยบายแข็งกร้าวกับจีนเพื่อรักษาและขยายผลประโยชน์ของญี่ปุ่น เขาตระหนักดีว่ากลุ่มทหารส่วนใหญ่ต้องการให้ญี่ปุ่นยึดแมนจูเรีย และในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๒๗ ได้เริ่มวางแผนการระดมแห่งชาติ (National Mobilization Plan) (Beasley, W.G. 1991 : 184) เพื่อควบคุมวัตถุดิบและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในแมนจูเรีย นโยบายของทานากะปรากฏเห็นได้ชัดเจนใน ๓ กรณี ได้แก่ กรณีแรก ทานากะส่งกองทัพเข้าไปในมณฑลชานตุง (Shantung) ถึง ๓ ครั้ง โดยอ้างว่า เป็นการดำเนินการเพื่อปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของชาวญี่ปุ่น แต่เป้าหมายที่แท้จริงเพื่อต้องการจะขัดขวางการรวมชาติของเจียงไคเช็ค (Chiang Kai-Shek) เพราะเกรงว่าจะสามารถรวมชาติได้สำเร็จ

กรณีที่สอง คือ การจัดประชุมเอเชียตะวันออกขึ้นที่กรุงโตเกียวโดยมีผู้แทนจากทุกฝ่ายอันประกอบด้วย ฝ่ายสถานทูตญี่ปุ่นในปักกิ่ง ฝ่ายทหารบก ทหารเรือ กองทัพประจำภูมิภาคแมนจูเรีย คณะเสนาธิการทหาร และกองบัญชาการทหาร ซึ่งการประชุมมีขึ้นถึง ๓ ครั้ง และในการประชุมครั้งที่ ๑ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๒๗ นั้น ทานากะย้ำให้เห็นว่าการเข้าไปในแมนจูเรียและมองโกเลียของญี่ปุ่นนั้นก็เพื่อรักษาผลประโยชน์พิเศษในเรื่องยุทธศาสตร์แหล่งวัตถุดิบ และตลาดการค้าของญี่ปุ่นที่มีอยู่ในจีนเท่านั้น แต่เนื่องจากดินแดนทั้งสองยังคงเป็นของจีนอยู่จึงควรต้องทำให้จีนเข้าใจเจตนาของญี่ปุ่นด้วย ในกรณีที่สาม คือ กรณีการลอบสังหารจางโซวหลิน (Zhang Zuolin) ขุนศึกแห่งแมนจูเรีย โดยฝ่ายต่อต้านได้ระเบิดขบวนรถไฟในขณะที่จางโซวหลินเดินทางจากปักกิ่งไปมุกเด็นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๒๘ แม้ทหารของกองทัพกวานตุง (Kwantung Army) ภายใต้การนำของนายพลโคโมโตะ ไดซากุ (Komoto Daisaku) จะปฏิเสธเรื่องการรับคำสั่งจากกองบัญชาการทหารในโตเกียวและรัฐบาลของทานากะก็ตาม (จิตศจี อมรปาน ๒๕๔๓ : ๑๙-๒๑) แต่เหตุการณ์นี้เชื่อกันว่ากองทัพกวานตุงมีส่วนรู้เห็น การดำเนินการครั้งนี้ได้กระตุ้นให้ฝ่ายทหารฮึกเหิมและต้องการเข้าแทรกแซงแมนจูเรียมากขึ้น ทหารจึงสนับสนุนการดำเนินการของนายพลโคโมโตะเพื่อสร้างระเบียบใหม่ในแมนจูเรีย

๑๔ พวงทิพย์ เกียรติสกุล

ต่อมาในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๓๑ กองทัพกวางตุ้งได้ปฏิบัติการอิสระจากรัฐบาลที่กองทัพโคกโตเกียวเข้ายึดครองแมนจูเรียระหว่างวันที่ ๑๘-๑๙ กันยายน รัฐบาลต้องเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าว แต่ฝ่ายเสนาธิการทหารสนับสนุนการปฏิบัติการของกองทัพกวางตุ้งและไม่เห็นด้วยที่รัฐบาลสั่งให้จำกัดการปฏิบัติการ ในท้ายที่สุดรัฐบาลต้องส่งทหารเข้าไปสมทบเพิ่มในแมนจูเรียจนทำให้กองทัพกวางตุ้งกระจายกำลังเข้ายึดเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคแมนจูเรียไว้ได้ทั้งหมดในรุ่งเช้าของวันที่ ๑๙ กันยายน ค.ศ. ๑๙๓๑ กองทัพกวางตุ้งยังตัดสินใจดำเนินการให้แมนจูเรียประกาศตัวเป็นประเทศอิสระโดยเปลี่ยนชื่อเป็นแมนจูกุวเมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๒ และอัญเชิญพระเจ้าปูยี (PU Yi) จักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์ชิงของแมนจูขึ้นเป็นประมุขของประเทศ ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๓๒ (เพ็ญศรี กาญจนไรมย์ ๒๕๓๘ : ๒๓๒) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติปูยีก็มีฐานะเป็นเพียงผู้นำหุ่นเชิดของญี่ปุ่นเท่านั้น กองทัพกวางตุ้งแยกแมนจูกุวเป็นอิสระเพราะตระหนักถึงความสำคัญในด้านยุทธศาสตร์ของแมนจูกุวที่สามารถป้องกันรัสเซียไม่ให้ขยายตัวลงมาทางใต้เข้าสู่จีนได้ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการสกัดกั้นไม่ให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาขยายการลงทุนในจีนมากเกินไป ตลอดจนจีนก็ได้วางโครงการที่จะสร้างทางรถไฟขนานไปกับเส้นทางรถไฟสายแมนจูเรียใต้ที่ญี่ปุ่นได้สัมปทานอยู่ ญี่ปุ่นจึงเกรงว่าจีนจะก้าวก่ายสิทธิต่าง ๆ ของญี่ปุ่นในแมนจูกุว

อย่างไรก็ตามจีนไม่ยอมรับเอกราชของแมนจูกุวและร้องเรียนต่อองค์การสันนิบาตชาติว่า เหตุการณ์ในแมนจูเรียเป็นแผนรุกรานของญี่ปุ่น ดังนั้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๓๒ องค์การสันนิบาตชาติจึงแต่งตั้งบูลเวอร์-ลิตตันเอิร์ลที่ ๒ แห่งลิตตัน (Bulwer - Lytton 2nd Earl of Lytton) เป็นหัวหน้าคณะกรรมาธิการแห่งสันนิบาตชาติไปตรวจสอบข้อเท็จจริงในจีนและแมนจูเรียรายงานลิตตัน (Lytton Report) นั้นยอมรับอธิปไตยของจีนที่มีต่อดินแดนแมนจูเรียและเห็นว่าการกระทำของญี่ปุ่นเป็นพฤติกรรมรุกราน สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศสจึงต้องการให้ญี่ปุ่นยุติเหตุการณ์ดังกล่าวที่ประชุมสันนิบาตชาติจึงมีมติให้ถอนการรับรองสถานภาพของแมนจูกุวและรับรองอธิปไตยของจีนที่มีต่อดินแดนแมนจูเรีย และให้ดินแดนแมนจูเรียเป็นเขตปลอดอาวุธที่อยู่ภายใต้การดูแลร่วมกันของประเทศมหาอำนาจ แต่ญี่ปุ่นปฏิเสธมติของที่ประชุมสันนิบาตชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นได้กล่าวหาว่ารายงานของบูลเวอร์-ลิตตันและคณะกรรมาธิการบิดเบือนข้อเท็จจริง และไม่เข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงของญี่ปุ่นว่า

ต้องการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น การปฏิเสธรสถานะของแมนจูว์ขององค์การสันนิบาตชาติจึงเป็นการทำลายเสถียรภาพและมิตรภาพในเอเชียตะวันออกอย่างแท้จริง (เพ็ญศรี กาญจนมัย ๒๕๓๘ : ๒๓๓) เมื่อนโยบายสันติภาพของญี่ปุ่นและมติขององค์การสันนิบาตชาติไม่สอดคล้องกัน คณะผู้แทนญี่ปุ่นจึงประท้วงด้วยการเดินออกจากที่ประชุม และญี่ปุ่นได้ถอนตัวจากการเป็นสมาชิกองค์การสันนิบาตชาติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๓๓ ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็เข้าไปบริหารจัดการแมนจูว์ตามลำพัง และยังเตรียมความพร้อมที่จะขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารเข้าไปในจีนต่อไปและนำไปสู่การเกิดสงครามจีน-ญี่ปุ่น อีกครั้งใน ค.ศ. ๑๙๓๗

หลังการสถาปนาประเทศแมนจูว์ ใน ค.ศ. ๑๙๓๒ และการลาออกจากการสันนิบาตชาติ ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ แล้ว ญี่ปุ่นมุ่งขยายอิทธิพลไปบริเวณจีนตอนเหนือ และบริเวณมองโกเลียทั้งหมดเพื่อป้องกันอันตรายจากสหภาพโซเวียตรัฐบาลญี่ปุ่นได้ใช้วิธีการเจรจาเพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นศัตรูกับมหาอำนาจตะวันตก รวมทั้งกดดันจีนทางเศรษฐกิจและการเมืองเพื่อให้จีนยอมรับความเป็นเอกราชของดินแดนจีนตอนเหนือและมองโกเลียแต่เจียงไคเช็คไม่เห็นด้วยกับนโยบายของญี่ปุ่นและยังคงยืนยันว่าญี่ปุ่นควรเคารพในอธิปไตยของจีน

เมื่อการเจรจาและการดำเนินการกดดันจีนไม่ประสบความสำเร็จ ญี่ปุ่นจึงเริ่มสร้างสถานการณ์ทางการเมืองเพื่อทำสงครามกับจีน ในวันที่ ๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๓๗ ญี่ปุ่นกล่าวหาว่าทหารจีนระดมยิงใส่ทหารญี่ปุ่นที่รักษาการณ์อยู่บริเวณสะพานมารโคโปโล (Marco Polo Bridge) และอ้างว่ามีทหารญี่ปุ่นนายหนึ่งหายไปแต่โดยข้อเท็จจริงแล้วทหารญี่ปุ่นเป็นฝ่ายระดมยิงใส่ทหารจีนก่อนและไม่มีทหารญี่ปุ่นคนใดสูญหายไป (Hsu, Immanuel C.Y. 1990 : 583) แต่กรณีดังกล่าวนำไปสู่การเกิดสงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๒ (Second Sino - Japanese War) และมีการต่อสู้ปะทะกันถึง ๓ วัน โดยกองทัพกวางตุ้งรุกเข้าไปทางเหนือของจีน บุกล้อมตามแนวกำแพงเมืองจีนและแทรกซึมเข้ามองโกเลียในและทำการผนวกมณฑลเหอเป่ย์ (Hebei) และมณฑลซาฮาร์ (Chahar) แต่ในขณะนั้นเจียงไคเช็คให้ความสำคัญกับการปราบปรามกลุ่มคอมมิวนิสต์ภายในประเทศมากกว่าการต่อสู้กับญี่ปุ่น เพราะเห็นว่ากลุ่มคอมมิวนิสต์จีนเป็นภัยที่ร้ายแรงกว่า อีกทั้งเขาเพิกเฉยต่อพลังชาตินิยมของจีนที่ต้องการต่อต้านญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลทำให้ญี่ปุ่นสามารถบุกเข้าไปสู่จีนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๓๗ ญี่ปุ่นก็ยึดเมือง

๑๖ พวงทิพย์ เกียรติสฤกุล

เซี่ยงไฮ้ (Shanghai) ได้

ต่อมาในวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๓๗ ผู้บัญชาการทหารจีนและญี่ปุ่นได้ลงนามในข้อตกลงหยุดยิงโดยญี่ปุ่นเสนอให้จีนยอมรับสถานะของแมนจู๋วและจัดให้มีเขตปกครองของญี่ปุ่นในบริเวณภาคเหนือ ห้ามมีกิจกรรมต่อต้านญี่ปุ่น ให้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่เจียงไคเช็คไม่ยอมรับข้อเสนอดังกล่าว ทั้งสิ้น นอกจากกองทัพญี่ปุ่นจะถอยกลับออกไปให้หมดและญี่ปุ่นต้องไม่ละเมิดอธิปไตยของจีน ไม่ให้ปลดเจ้าหน้าที่คณะกรรมการที่รัฐบาลนานกิงแต่งตั้งในมณฑลเหอเป่ย์และชาฮาร์รัฐบาลของโคโนเอะ ฟุมิมะโระ (Konoe Fumimaro) ปฏิเสธข้อเรียกร้องของเจียงไคเช็ค เพราะเห็นว่าญี่ปุ่นสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยสงคราม ดังนั้นการสู้รบระหว่างจีนกับญี่ปุ่นจึงขยายขอบเขตกว้างมากขึ้น กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดบริเวณเมืองปักกิ่งและเทียนสิน ในกลางเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๓๗ สหรัฐอเมริกาได้ออกแถลงการณ์ตำหนิการใช้กำลังตัดสินความขัดแย้งระหว่างประเทศของญี่ปุ่น ส่งผลให้นายฮิโรตะ โคกิ (Hirota Koki) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ตอบโต้โดยประกาศว่าความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นเข้ามาในแผ่นดินใหญ่เพื่ออารักขาจีน และไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก รวมถึงองค์การสันนิบาตชาติ (จิตศจี อมรปาน ๒๕๔๓ : ๒๖) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๓๗ ทหารญี่ปุ่นบุกเมืองนานกิง (Nanjing) และเข้าโจมตี ปล้น ฆ่าฟัน และข่มขืนชาวเมืองด้วยความเหี้ยมโหด จีนร้องเรียนไปยังองค์การสันนิบาตชาติถึงการรุกรานของญี่ปุ่น แต่องค์การสันนิบาตชาติไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตชาติ สงครามระหว่างจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๒ จึงรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ เจียงไคเช็คก็ไม่มีท่าทีที่จะยอมจำนนต่อกองทัพญี่ปุ่น ส่วนทหารญี่ปุ่นเองก็บาดเจ็บล้มตายจำนวนมากยิ่งขึ้น ในท้ายที่สุดรัฐบาลโคโนเอะจึงจำเป็นต้องหาทางแก้ไขเพื่อเปิดเจรจาไม่ให้เจียงไคเช็คปฏิเสธการเป็นมิตรกับญี่ปุ่นเพื่อสงครามจะได้ไม่ยืดเยื้อไปมากกว่านี้ ดังนั้นในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๘ นายกรัฐมนตรีโคโนเอะจึงประกาศนโยบายจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก

การจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกและการสถาปนาวงศ์ไพลุลย์ มหาเอเชียบูรพา

นโยบายการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญหลาย

ประการคือ เพื่อสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในประเทศเอเชียตะวันออกให้รอดพ้นจากการรุกรานของมหาอำนาจตะวันตก เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีน และแมนจูว์ในการร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนาการค้าระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออก รวมทั้งเพื่อสร้างวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกที่เป็นเอกลักษณ์แทนที่วัฒนธรรมตะวันตก การประกาศนโยบายจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกของนายกรัฐมนตรีโคโนเอะเป็นผลสืบเนื่องจากโคโนเอะตระหนักว่าการใช้นโยบายแข็งกร้าวกับจีนล้มเหลว ดังนั้นเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเอเชียและเพื่อกำจัดอิทธิพลตะวันตกออกไป ญี่ปุ่นจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการทำสงครามกับจีน ญี่ปุ่นจึงมีแนวความคิดในการจัดระเบียบใหม่โดยอาศัยการรวมตัวและร่วมมือกับชาติต่าง ๆ ในเอเชียโดยเฉพาะกับจีน โดยมีญี่ปุ่นเป็นผู้นำ ในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๘ นายกรัฐมนตรีโคโนเอะจึงประกาศนโยบายการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก (New Order in East Asia)

นอกจากนโยบายจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ญี่ปุ่นได้ปฏิบัติการทางการทหารในการสร้างระเบียบใหม่ของเอเชียตะวันออก อันประกอบด้วย ญี่ปุ่น จีน และแมนจูว์แล้ว ในวันที่ ๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๐ นายกรัฐมนตรีโคโนเอะยังได้ประกาศแผนการสถาปนาวงศัพอูลักษณ์มหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Co-Prosperty Sphere) ซึ่งเป็นการขยายนโยบายการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกให้กว้างขวางมากขึ้น โดยดึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันประกอบด้วย หมู่เกาะอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (อินโดนีเซีย) อินโดจีน พม่า ฮองกง มลายู สิงคโปร์ และไทย เข้าไว้ด้วย (พงศิทพิทย์ เกียรติสกุล ๒๕๕๔ : ๓) เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด และถูกกำหนดให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่และความมั่นคง และเพื่อสนับสนุนสันติภาพและความก้าวหน้าของภูมิภาคของเอเชีย (Lebra C. Joyce 1975 : 71-72) เมื่อรัฐบาลโคโนเอะขยายขอบเขตของนโยบายการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกไปสู่การสถาปนาวงศัพอูลักษณ์มหาเอเชียบูรพาโดยถือเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นฐานสำคัญของการวางแผนทางเศรษฐกิจแล้ว กองทัพกบฏญี่ปุ่นภายใต้การนำของพลเอกโตโจ ฮิเดกิ (Tōjō Hideki) ยังผลักดันให้มีการทำสนธิสัญญาร่วมเป็นพันธมิตรกับเยอรมนี และอิตาลี ซึ่งเป็นฝ่ายมหาอำนาจอักษะ (Axis Powers) เพื่อตกลงให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร รวมทั้งการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียกับยุโรป โดยญี่ปุ่นยอมรับว่าเยอรมนีและอิตาลีเป็นผู้นำในการจัดระเบียบใหม่ในยุโรป ในขณะที่เดียวกัน เยอรมนีและอิตาลีก็รับรองญี่ปุ่นเพื่อสถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชีย ดังนั้นในวันที่ ๒๗ กันยายน ค.ศ. ๑๙๔๐ ญี่ปุ่นจึงร่วมลงนามในกติกาสัญญาไตรภาคี (Tripartite Pact) กับเยอรมนีและอิตาลี พร้อมทั้งเผยแพร่นโยบายของตัวเองไปทั่วเอเชียตะวันออก

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกโดยยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลจีนคณะชาติของเจียงไคเช็คซึ่งเขาปฏิเสธ ในขณะที่หวางจิงเว่ย (Wang Ching-wei) ผู้นำรัฐบาลจีนคณะชาติที่สำคัญอีกคนหนึ่ง มีความเห็นว่าข้อเสนอเรื่องการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่นจะทำให้จีนเสียผลประโยชน์น้อยกว่าการตั้งต้นที่จะทำสงครามต่อ เจียงไคเช็คจึงขับหวางจิงเว่ยออกจากพรรคก๊กมินตั๋ง ญี่ปุ่นจึงเห็นเป็นโอกาสแต่งตั้งหวางจิงเว่ยเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลจีนแห่งชาติซึ่งเป็นรัฐบาลหุ่นที่เมืองนานกิงเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๔๐ หวางจิงเว่ยลงนามในข้อตกลงระหว่างรัฐบาลหุ่นกับรัฐบาลญี่ปุ่นโดยยอมรับแมนจู๋วและให้กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาในจีนเพื่อสร้างระเบียบใหม่ได้ ตลอดจนให้ญี่ปุ่นเข้าควบคุมทรัพยากรธรรมชาติในจีนตามข้อตกลงและความร่วมมือทางเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตามชาวจีนจำนวนไม่น้อยปฏิเสธที่จะยอมรับรัฐบาลหุ่นที่นานกิงและเริ่มก่อความขัดแย้งขึ้นอย่างต่อเนื่องส่วนเจียงไคเช็คซึ่งย้ายไปตั้งรัฐบาลจีนคณะชาติที่เมืองฉิงชิ่ง (Chungking) ก็ขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในการต่อต้านญี่ปุ่น ไม่ยอมจำนนต่อญี่ปุ่นเพราะมีมหาอำนาจตะวันตกทั้งสองชาติสนับสนุน (จิตต์จี อมรปาน ๒๕๔๓ : ๓๒-๓๓) ในขณะที่สงครามในจีนยังคงยืดเยื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษก็เลวร้ายลงมากขึ้น เนื่องจากมหาอำนาจตะวันตกไม่พอใจต่อการจัดระเบียบใหม่ของญี่ปุ่นในเอเชียเพราะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของมหาอำนาจตะวันตกในจีน

เมื่อรัฐบาลโคโนเอะได้ลงนามในกติกาสัญญาไตรภาคีกับเยอรมนีและอิตาลีและยื่นกรานที่จะดำเนินการตามแผนการสถาปนาวงศ์ใหญ่ลัทธิมหาเอเชียบูรพา เนื่องจากทรัพยากรและผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญต่อการป้องกันและการดำรงอยู่ของญี่ปุ่น อังกฤษและสหรัฐอเมริกาจึงประกาศงดขายน้ำมันและวัตถุดิบที่จำเป็นให้กับญี่ปุ่น อีกทั้งบีบบังคับให้ญี่ปุ่นถอนกำลังทหารออกจากจีนและแมนจูเรียภาวะการณ์ดังกล่าวจึงผลักดันให้ผู้นำกองทัพญี่ปุ่นตัดสินใจที่จะทำสงครามมากกว่าจะ

ยอมจำนนต่ออำนาจของสหรัฐอเมริกา แต่นายกรัฐมนตรีโคโนเอะซึ่งไม่ต้องการทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาได้เสนอให้มีการประชุมภาคพื้นแปซิฟิกขึ้นระหว่างนายกรัฐมนตรีโคโนเอะกับประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี รูสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt) แต่กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาซึ่งเห็นว่าการเจรจาหารือระหว่างสองผู้นำจะเป็นการสนับสนุนนโยบายรุกรานของญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้นจึงยื่นเงื่อนไขให้ญี่ปุ่นแก้ไขปัญหาพื้นฐานโดยการถอนกำลังทหารออกจากจีนก่อนเปิดการเจรจานครึ่งนายกรัฐมนตรีโคโนเอะจึงล้มเหลวในการจัดเจรจา แรงกดดันภายในของกองทัพญี่ปุ่นที่ต้องการทำสงครามก็ทำให้โคโนเอะต้องตัดสินใจลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ ต่อจากนั้นพลเอกโตโจฮิเดะกิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกองทัพได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทนเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ เขามีความคิดว่าหากการเจรจากับประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาไม่ประสบความสำเร็จก็จะหันมาทำสงครามแทน

ในการเจรจาระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาโตโจฮิเดะกิ ได้เสนอข้อตกลงเป็น ๒ แนวทาง แนวทางแรก ขอให้สหรัฐอเมริกายอมรับชัยชนะของญี่ปุ่นในจีน และยกเลิกการช่วยเหลือเจียงไคเช็คและรัฐบาลจีนคณะชาติ แนวทางที่สอง ขอให้มีการตกลงกันชั่วคราวในปัญหาเกี่ยวกับจีนซึ่งต้องปล่อยให้ญี่ปุ่นกับจีนแก้ไขกันเอง โดยสหรัฐอเมริกาต้องยอมให้ญี่ปุ่นได้ครอบครองน้ำมันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อแลกกับการถอนทหารออกจากอินโดจีนตอนใต้ แต่สหรัฐอเมริกาปฏิเสธข้อตกลงทั้งยืนยันว่าการตกลงจะไม่มีผลจนกว่าญี่ปุ่นจะถอนทหารออกจากจีนและยอมรับการให้โอกาสของความเสมอภาคทางเศรษฐกิจสำหรับทุกชาติในจีนตลอดจนต้องล้มเลิกการเป็นพันธมิตรกับมหาอำนาจอักษะด้วย ในระหว่างที่สหรัฐอเมริกากำลังรอคอยการตอบรับของญี่ปุ่น กองทัพญี่ปุ่นก็เปิดฉากทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาโดยมิได้ประกาศล่วงหน้าด้วยการโจมตีอ่าวเพิร์ล (Pearl Harbor) ซึ่งเป็นฐานทัพเรือที่ใหญ่ที่สุดของสหรัฐอเมริกาในรัฐฮาวายเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑

จากนั้นกองทัพญี่ปุ่นก็ยกพลขึ้นบกเพื่อขยายอำนาจทางการทหารเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแผนการสถาปนาวงศัโพยูลย์มหาเอเชียบูรพา โดยมีเป้าหมายครอบครองทรัพยากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ส่งผลให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกาต้องตอบโต้และประกาศสงครามกับญี่ปุ่นจนเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาที่เป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๔๑-

๑๐๐ พงศัตถศาสตร์ เกียรติยศ

๑๙๔๕) อย่างไรก็ตาม หลังเยอรมนีพ่ายแพ้ในยุโรป ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ สหรัฐอเมริกาตัดสินใจยุติสงครามในแปซิฟิกด้วยการทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา (Hiroshima) และเมืองนางาซากิ (Nagasaki) เมื่อวันที่ ๖ และ ๙ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ตามลำดับ ญี่ปุ่นจึงยอมพ่ายแพ้เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม และลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกโดยประกาศยอมแพ้ต่อฝ่ายมหาอำนาจพันธมิตรอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๔๕ ชิเงมิซึมิโนะรุ (Shigemizu Manoru) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้มีอำนาจเต็มลงนามในพระนามของสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งอาณาจักรญี่ปุ่นและรัฐบาลญี่ปุ่นต่อหน้าพลเอกดักลาส แมคอาเธอร์ (Major General Douglas MacArthur) ผู้แทนฝ่ายพันธมิตรที่ได้รับชัยชนะภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) ซึ่งได้แต่งตั้งพลเอกแมคอาเธอร์เป็นผู้บัญชาการของกองบัญชาการสูงสุดฝ่ายพันธมิตรหรือสแกป (The Supreme Commander for the Allied Power / SCAP) ทำหน้าที่ยึดครองญี่ปุ่นโดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำหนดนโยบายนับตั้งแต่กันยายน ๑๙๔๕ - เมษายน ค.ศ. ๑๙๔๖ (พงศัตถศาสตร์ เกียรติยศ ๒๕๕๒ : ๑๓-๑๔) การยอมจำนนโดยปราศจากเงื่อนไขของญี่ปุ่นด้วยการลงนามในสนธิสัญญาสงบศึก ค.ศ. ๑๙๔๕ นับเป็นการสิ้นสุดของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่นอย่างสิ้นเชิง

บรรณานุกรม

- จิตศจี อมรปาน. (๒๕๔๓). **นโยบายการจัดระเบียบใหม่ของญี่ปุ่นที่มีต่อเอเชีย ค.ศ. ๑๙๓๘-๑๙๔๕**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ เอเชีย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไชยวัฒน์ คำชู. (๒๕๔๒). **นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง**. กรุงเทพฯ : บริษัท แลคแอนด์พาร์เทเนอร์ส จำกัด.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๔๘). **ญี่ปุ่นกับมหาเอเชียบูรพา**. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ธเนศ ฤดีสุนันท์. (๒๕๕๓). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยมจีนกับญี่ปุ่นในประเด็น สงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ ๒ (๑๙๓๗-๑๙๔๕)**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการทูต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (๒๕๒๖). **ญี่ปุ่น : การแสวงหาฐานะเท่าเทียม**. กรุงเทพฯ : ห.จ.ก. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ปิยะโชค ถาวรมาศ. (๒๕๕๖). **สงครามจีน-ญี่ปุ่น มหาสงครามของสองยักษ์ใหญ่แห่งเอเชีย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวแรก.
- พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล. (๒๕๔๗). **กองทัพญี่ปุ่นกับทางรถไฟสายใต้ของไทยสมัย สงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๘**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๕๘). **ญี่ปุ่น ๓ ทศวรรษของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ ค.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๗๕**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (๒๕๕๔). **ทางรถไฟสายใต้ในเงาอาทิตย์อุทัย**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เพ็ญศรี กาญจนรัมย์. (๒๕๓๘). **ญี่ปุ่นสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์.
- ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร. (๒๕๔๗). **ความเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมญี่ปุ่นที่นำไปสู่ลัทธิชาตินิยม ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๙-๑๙๔๑**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตร

๑๐๒ พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล

มหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์เอเชีย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร. (๒๕๕๑). **พัฒนาการของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นในแมนจูเรีย**

ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๔๕. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

อนันต์ชัย เลาะห์พันธ์. (๒๕๕๑). “สงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น : จุดเปลี่ยนของจักรวรรดิรัสเซีย.” **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ : ๑๓๒-๑๔๘**.

Beasley, W.G. (1991). **Japanese Imperialism 1894-1945**. London : Oxford University Press.

Hsu, Immauel C.Y. (1990). **The Rise of Modern China**. 4th edition London : Oxford University Press.

Jones, F.C. (1954). **Japan's New Order in East Asia : Its Rise and Fall, 1937 -1945**. London : Oxford University Press.

Lebra, C. Joyce. (1975). **Japanese's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere in World War II : Selected Readings and Document**. Kuala Lumpur : Oxford University Press.

Nobutaka Ike, editor & translator. (1967). **Japan's Decision For War : Records of the 1941 Policy Conferences**. California : Stanford University Press.

Shimizu Hajime, editor. “Nihon Kaigun to “Nanshin” Sono Seisaku to Riron no Shiteki Tenkai” in **Ryotaisenkanki Nihon Tounan Ajia Kankei no Shosou** (แง่มุมต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒) Tokyo : Ajia Keizai Kenkyusyo.

Yano Tooyu. (1997). **Nanshinron no Keifu**. (ประวัติความเป็นมาของแนวคิดในการขยายอิทธิพลลงสู่ภูมิภาคทางใต้” 8th edition Tokyo : Chu Kouronsha.

Yano Tooyu. (1979). **Nihon no Nanyo Shikan**. (ประวัติศาสตร์ของแนวคิดต่อภูมิภาคทางใต้ของญี่ปุ่น) Tokyo : Chu Kouronsha.